

Kereszténység és erőszak; Pinchas Lapide zsidó teológus egyik műve; Gerhard Lohfink: Milyenek látták Jézus a közösséget?; Jean-Michael Hornus: Nem harcolhatok! és Ernst F. Schumacher: A kicsi szép), másik része vallásfilozófiai (pl. Nyikolaj Bergyajev) és történeti munkák (Arnold Toynbee: A vallás a történész szemével; Enciklopédia Britannica egyes részei), valamint zsinati dokumentumok (pl. Lumen Gentium) voltak. Magyar szerzőt is kiadott a Bokor: az első korszakban például Kardos Klárának az írása látott napvilágot, a harmadik korszakban Hamvas Béla műveiből állt össze két füzet anyaga. A dokumentumkötetek folytatásának lehet tekinteni a közösségi vezető Havasy Gyula önálló dokumentumgyűjteménye (Háttér, 1944-1987), amely aztán megjelent legális formában is.

A Bokor vidéki műhelyeiben (Debrecen, Győr, Pécs, Sopron, Szeged stb.) is születtek önálló szamizdatkiadványok. A Bokor 1975 óta működő, székesfehérvári "ökológiai munkacsoportjának" szellemi alkotásai egyrészt a KARAJ-okban, másrészt helyben kiadott Pálmaág-füzetekben jelentek. 16 (1986 és 1989 között 13 db Pálmaág jelent meg, egyenként 20-40 példányban.)

A Bokor szamizdatokból "kötelesspéldányt" kaptak a Bokor vezetői (ún. ág- és ágrész vezetők) és a 8-12 főt számláló közösségek, amelyek azután saját igényeiknek vagy pasztorációs szándékaiknak megfelelő számú példányban újra legépeltek az általuk fontosnak ítélt KARAJ-okat, könyveket, fordításokat stb. Előfordult, hogy egy-egy közösségnek vagy nagyobb településen működő helyi közösségeknek volt egy külön "könyvtárosa" is. Ezek a közösségi vagy városi "szamizdatkönyvtárak" gyűjtötték a más vallási közösségek és a demokratikus ellenzék által kiadott szamizdatokat és a legális könyvforgalomban elérhető jobb könyveket.

A Bokor-szamizdatirodalomból tiszteletpéldányt kaptak a Regnum Mariánum, a Focolaré, a Taizé mozgalom vezetői, egy-egy szerzetes, ökumenikus lelkészcsoporthoz, szimpatizánsok, jó barátok. És a Bokor-szamizdat nyilván eljutott az AEH-hoz, a III/III-as ügyosztályhoz és püspöki kar tagjaihoz. (Utóbbival kapcsolatban ismertté vált, hogy a MKPK körlevelet bocsátott ki 1978-ban Bulányi György Lelkipásztori marketing című munkája ellen. A körlevél szépséghibája volt, hogy olyan mondatokat idéztek a szerző munkájából, amelyek nem is szerepeltek a műben. Azóta sem derült fény arra, hogy az állam vagy az egyház szervei hamisították-e meg a művet.)

A Bokor harmadik szamizdatkorszaka, vagy ahogyan a Bokorban nevezik, a "harmadik hullám" után még 1992-ig adtak ki "szamizdatformátumú" KARAJ-okat és más kiadványokat. (A Bokor aktuális cselekvési terveivel foglalkozó Közös Dolgaink és az ezekre adott Reflexiók a mai napig, évente megjelennek!) A rendszerváltással egy időben alapították a Bokor - immár legális - folyóiratát, a kéthavonta megjelenő Érted vagyokot ("A jézusi tájékozódás folyóirata"), ami eddig 84 számot ért meg. A Bokor "belső tájékoztató hírujságja, a Bokor közösségeiben élők számára" jelenik meg havonta, elektronikus formában is a TÁJÉK (jelenleg a XIV. évfolyam 152. számánál tart) és az elsődlegesen Bulányi György írásait közlő Koinónia (XI. évfolyam). A Bokor-szamizdat jelentős része ma már CD-re került, és egyes írásait közölte a Harmadik Part folyóirat és az Egyházfórum Kiadó. A Bokor legális könyvkiadója korábban az Irotron, majd a Bokorliget, később pedig az Elpidia Kiadó, illetőleg, Bulányi György Naplójának köteteit a Püski Kiadó jelenteti meg.

BULÁNYI GYÖRGY

**TÖRÉS, FELKELES, ÁTTÖRÉS
A TÁRSADALOM ÉS EGYHÁZ JÖVŐJÉNEK
KILÁTÁSAI A BOKOR
KATOLIKUS BÁZISKÖZÖSSÉG
SZEMSZÖGÉBŐL
1956 - 1996**

(Az alábbi előadás a bécsi, ill. a voralbergi egyházmegyei lelkigyakorlatos házában hangzott el abból az alkalomból, hogy a tiroli THAUR könyvkiadó kiadta UND VERBRANNT DOCH NICHT cínel az 1986-ban Ratzinger bíborosnak írt Nagypénteki levelemet.)

Így szól a téma, amit kaptam. Csak sejtem, hogy a törés (Bruch) 1945-re, a felkelés (Aufbruch) 1956-ra, és az áttörés (Umbruch) a közvetlen mögöttünk lévő néhány évre vonatkozik: mióta az orosz hadsereg elhagyta hazánkat.

Ami a kilátásokat (perspektívákat) illeti, megnéztem a szótárat: a latin perspicio azt jelenti, hogy világosan látok. A modern nyelvekben a perspektíva ennél többet jelent: világosan látok, és amit látok, az pozitív és reményteljes. Először fel kell tennem magamnak a kérdést: mint a BOKOR keresztény bázisközösség tagja, rendelkezem-e pozitív és reményteljes kilátásokkal jövőnköt illetően? A társadalom és egyház jövőjét illetően - témámnak megfelelően! Azon emberek jövőjét illetően, akik kortársainkként élnek e földön - a problémát így szeretném kitágítani. Meghívom Önöket, gondolkodjunk el erről közösen:

tehát amit megkísérlek előadni a következőkben arra volna hivatott, hogy anyagot szolgáltatson egy párbeszédhez.

I. Ezeregyszáz év története

HONFOGLALÁS

Magyarország ebben az évben millicentenáriumát ünnepli. 896-ban történt a honfoglalás. Ezek a honfoglalók korábban hét többé-kevésbé független törzs keretében éltek Magyarországtól keletre, a kazár birodalom nyugati szélén, a Fekete-tengertől északra. Miért nem maradtak ott? Mert a besenyők - más keleti törzsektől hajtva és országukból elűzve - a hét törzshöz érkeztek honfoglalás céljából. Őseink ezt a helyzetet úgy értékelték, hogy jobb menekülni, mint vállalkozni a háborúra a besenyőkkel. Ennek következtében a besenyők a volt szállásterületünket maguknak, mi pedig újként a Kárpát-medencét magunknak foglaltuk el. Tehát két különböző honfoglalás zajlott le. Az akkor a Kárpát-medencében elszórtan élő szláv törzsek a honfoglalók elől nem menekültek el. Valószínűleg azért sem, mert ők már házakban éltek, míg a besenyők és őseink még sátrakban.

Frantisek Palacky cseh történész a romantika korában azt írta honfoglalásunkról, hogy az a szlávok tragédiáját jelentette Európában; szétszakította az északi és déli szlávokat. Bizony, ez így történt. A népek hazát foglalnak maguknak. Foglalnak. Nyíllal, ágyúval, rakétával stb... Erőszakkal. A sikeres foglalásról, azaz a *győzelemről* zengik a bárdok a hősi énekeket, és a romantika korában a mi Vörösmartynk is szívet megindító hősi eposzt ír Zalán futása címen, aki bolgár cár hadvezére volt. Ami az egyik számára dicsőséges honfoglalás, az a másik számára tragédia. Hiszen miért nem nyújtottak be a besenyők alázatos kérelmet a hét magyar törzsnek, hogy országot kapjanak tőlük? Miért nem fordult a hét magyar törzs hasonló kéréssel a bolgár cárhoz, a morvák hercegéhez, és a német-római császárhoz? Micsoda kérdések! Az ember harcos lény. A honfoglalások háborúval történnek, és a határokat a mindenkor győztes rajzolja meg, természetesen mindig változtathatatlanul, örök érvénnyel, ami gyakorlatilag a következő háborúig tart... akár Boszniában, akár Csecsen-földön, és mindenütt. Félek, hogy ez idáig még semmi kilátást nem kínáltam fel hallgatóimnak. Igyekszem, hogy a következőkben pozitívabb legyek.

EGYHÁZALAPÍTÁS ÉS ISTEN ORSZÁGA

A hét törzs a honfoglalás után egy fél évszázadon keresztül azon fáradozott, hogy a vikingek, varégek és más vitéz népek példája nyomán, Európa-szerte végrehajtott kalandozó hadjáratok révén, valamit emeljen életszínvonalán. Vérrel és rablással, ugyanis a többi vitéz népnél sem ment ez másképp. Azonban

augsburgi vereségünk (955) után Géza, a hét törzs szövetségének vezetője, a bennünket legyőző császártól papokat kért, hogy térítsék meg a magyar népet... Géza ugyanis közben észrevette, hogy Jézus, a keresztények Istene erősebb ősei istenénél. Fiát már megkeresztelték, és a pápától ajándékozott koronával királlyá is koronázták, sőt később az egyház szentje lett belőle. Mi az, amit tett? Több nagy csatában lemészárolta azokat a törzsi vezéreket, akik nem igényelték az általa és bajor lovagjai által gyakorolt központi hatalmat és a keresztiséget. "Apostoli királyunk" (utódaik, a Habsburgok, ez által válnak később Magyarország "apostoli" királyáivá) a legyőzött lázadók földbirtokaiból tíz egyházmegyét, és Esztergomban egy érsekséget is alapított. Ez az ezredforduló táján történt. A bécsi érsekség létrejötte előtt egy fél évezreddel! Szent István sajnos ezt a második honfoglalást is csak foglalással és karddal tudta végrehajtani, de ennek révén a magyarok - ellentétben például a besenyőkkel - életben és Európában maradtak. Ezekből megállapíthatják, hogy egyelőre az egyházat illetően sem tudok még pozitív kilátást felkínálni.

Történelmi repülőgéppel szeretnék rövidesen a jelenben földet érni. De kettős veszélyt jelentene, ha múltunkat nem vennénk figyelembe. A reménytelenség, és a megalapozatlan remény veszélyét jelentené. Milyen reményét? A reményt abban, hogy az Isten Országá lehetséges, megvalósítható. És mi ez az Isten Országá? A szolgálat, adás, és erőszakmentes konfliktus megoldás, azaz a gyengédség, a szelídség civilizációja.

HARCOK SZAKADATLAN TÖRTÉNETE

Ha megnézem népem ezeréves "keresztény" történetét, abban nem találok sem törést, sem felkelést, sem áttörést az Isten Országát illetően. A 13. század közepén a mongolok hiába tudatják IV. Béla királyunkkal, hogy értelmetlen volna minden ellenállásunk velük szemben. Következésképp Ugrin kalocsai érsek (mellékfoglalkozása hadvezér) elveszítünk egy csatát Muhinál, és egy éven belül a két és fél milliós lakosságnak csak a fele marad életben: ötnegyed millió. A mongolok hazatérnek, az asszonyok szülnek, és háromszáz év múlva, az induló 16. századra lakosságunk eléri a négy milliót, és ennek legkevesebb nyolcvan százaléka (3,2 millió) magyar. Noha nem kétséges, hogy a keresztény uralkodókat belső torzsalkodásaik teljesen lefoglalják, s így a keresztény Nyugatot a Szávánál és Nándorfehérvárnál (ma: Belgrád) nem fogják megvédeni, hanem ezt a feladatot ráhagyják az érintett magyarokra, megint a teljesen kilátástalan utat választjuk, és két évszázadon keresztül harcolunk a törökökkel. A harcok végére, a 18. század elejére, mi magyarok országunk legnagyobb kisebbségévé zsugorodunk: az életben maradt másfél

millió az egész lakosságnak csak egy harmada, amely szlovákokból, ruténokból, románokból, szerbekből, horvátokból, szlovénekből, görögökből, örményekből és németekből is áll.

Két további évszázad múlva I.Ferenc József királyunk "mindent átgondolt", és mi hű alattvalóiként végigharcoltuk az első világháború négy évét. A harc következménye Magyarország számára egy kényszer békeszerződés volt. Az ország lakossága ekkor 18 milliót tett ki: 10 millió magyar, 2 millió német és 6 millió egyéb népesség. A békeszerződés szerint az utóbbi kategória kapta országunk területének kétharmad részét, következésképp 3,5 millió magyar került az új államokban számára szokatlan helyzetbe. Több százezen elmenekültek - évezredek lakterületükről. Miért? Újabb honfoglalások történtek, ezúttal egyértelműen az ő hátrányukra.

Megmaradt harmadországunkban egy pillanatil sem maradhatott volna hatalmon egy olyan kormány, amely az elszakított területeket, a leválasztott magyarokat a hitleri idők alatt nem akarta volna az anyaországhoz visszacsatolni: a népharag az ilyen kormányt elzavarta volna. Ismét harcoltunk tehát. Eredmény: a trianoni békeszerződés megerősítése. Különdíjként jött még hozzá ehhez a szovjet zóna, azaz Moszkva diktatúrája, amelynek folytán Magyarországon több háborús bűnösöt találtak és akasztottak föl, mint az egész III. Birodalomban. Ez már a törés éve volna. Végre megérkeztünk.

II. Fél évszázad története

FELKELÉS (1956) VAGY HÁROM VÉRCSAPOLÁS
Most jön 1956, a felkelés: a magyarok újra harcolnak. A tizenévesek is, akik bátorítják a rosszul tájékoztatott szovjet katonákat: nem kell félnetek tőlünk. Csodálatos. Talpra magyar! Tapsol az egész világ. A világ összes rádiója rajong a magyar csodáért. És mi a végeredménye a mesés lövöldözésnek? Legalább kétszáz ezren Nyugatra menekülnek: többnyire fiatalok és értelmiségiek. Ez az 1. számú vércsapolás. Ezeket akasztanak fel, tízezreket tartóztatnak le; újabb terrorhullám, miként a negyvenes évek végén. 2. számú vércsapolás.

Mielőtt az áttöréshez érkeznék, még valamit el kell mondanom Önöknek a 3. számú vércsapolásról, ami talán még súlyosabb, mint az első kettő. Miképp kell viselkednie az embernek, vagy egy egész nemzetnek, ha megszállják az országot? Mindszenty bíboros, aki egyébként szívében mindig hű maradt a Habsburg királyhoz, mondta nekem esztergomi palotájában két nappal letartóztatása előtt: "Párttitkárok soha nem határozhatják meg az egyház magatartását. Továbbá: nem azért tanultuk az ősegyház történetét, hogy régiségtani ismereteinket gyarapítsuk". Értsd: a mártírium a jelenben is kötelező lehet. Egy magyar apa a szovjet megszállás legelső éveiben tizenéves fiának

egyszerűbben mondta ezt: aki a hódítóval együttműködik, az gazember.

De beszélhetek egy másfajta hagyományról is. A török hódítás alatt Erdély Isztambul hűbéresállama volt. E hűbéresállamnak talán leghíresebb fejedelme, Bethlen Gábor, tízezer janicsár élén vonult be Gyulafehérvárra, hogy a főnemesség "szabadon" fejedelemmé válassza őt. Később is, Mindszenty idejében, egy ferences, P. Schrotty, rendje római generaliciájának asszisztense, fennhangon képviselte, hogy a magyar Alföld a török hódítás alatt azért maradt katolikus, mert a szegedi ferencesek hajlandók voltak megcsókolni a szegedi pasa papucsát is. Kinek van itt igaza? A meghódított nemzet érdekében gazemberré kell lenni, és papucsot kell csókolni? Kik azok, akik megmentik az embert és a társadalmat? Az ügyeskedők, vagy a mártírok? Hogy a hadvezérek mentik-e meg, arról már elégszer tettem említést.

Az elmúlt magyar fél évszázad adott valamilyen választ kérdéseinkre. Akik többek kívántak lenni a takarítónőnél és a segéd munkásnál, azoknak ajánlatos volt belépniük a pártba. Aki ezt elmulasztotta, és megkereste őt a titkosrendőrség, annak szintén igencsak ajánlatos volt nem megtagadni az együttműködést a látogatóval. Nem könnyű megbecsülni, milyen kevesen voltak azok, akik be sem léptek, együtt sem működtek, és mégsem szorultak a peremre.

Az áttörés után itt-ott megállapították, hogy át kell világítani a volt állambiztonsági ügynököket. Ez az átvilágítás azonban máig nem sikerült. A legkevésbé sikerült ez az egyházban, amely elvi alapon utasította el mint illetéktelen beavatkozást az egyház belső ügyeibe. Az egyház illetékeseinek ezt az álláspontját igen érhetőnek tartom, mivel az ateista állam a papokat ideológiailag kétségtelenül a legveszélyesebbeknek tartotta, tehát minden valószínűség szerint a titkosrendőrség gyakrabban látogatta őket, mint például az orvosokat, vagy mérnököket. Egyébként alapvető ellentmondás van az átvilágítás magyar elgondolásában. Nem kívánja felelősségre vonni a párttagokat, sőt a pártállam és diktatúrája legfelsőbb működtetőit sem. Miért csak a második sorban álló rendőrbesúgók volnának bűnösök? Amíg az állambiztonsági ügynökök hallgatnak a párttagok felelősségéről, maguk is nyugodtan alhatnak. Kéz kezét mos. Nincs senki harmadik, aki átvehetné a szót?

Ilyen gyakorlatilag nem létezik; a nyilvánosság szintjén, a politikai életben bizonyosan nem. Itt pusztán gyakorlati okokból nem létezik; az egyházban azonban elvi okokból sem. Csak az egyház ellensége kívánhatja az átvilágítást - hallottam és olvastam többször egyházi körökben. Mi a magyarázata ennek? Íratlan, sőt inkább írott feltétele volt az áttörésnek a nagyhatalmak, az egyházak, a párt és a demokratikus ellenzék részéről is, hogy a diktatúra működtetőinek haja szála sem görbülhet meg. A nevezett erők egyikének sem állt érdekében, hogy bárkit is felelősségre vonjon. Miért?

Most mindenkinek működésbe léphet a fantáziája és logikája. Az ilyen vizsgálat eredményét - gondolom: néhány évtizeden belül - nyilvánosságra hozni, túlságosan veszélyes volna. Magam is megelégszem ennek megállapításával: úgy látszik, minden amellett szól, hogy a magyar társadalom jelentős része az áttörés után megerősödött korábbi meggyőződésében, hogy a megszállás idején kifizetődő az együttműködés. Ez a harmadik vércsapolás - gerinctörés formájában.

ÁTTÖRÉS - REMÉNY NÉLKÜLI VILÁG?

Az áttörés azt jelenti, hogy megérkeztünk a szabad piacgazdaság országába, és már remélhetjük, hogy a tizezer Dollár GNP-nek megfelelő fogyasztási javak nemcsak Hegyeshalomig, hanem Békéscsabáig is elérhetőek lesznek. Most már remélhetjük, hogy végre reményeink szerint mi is bekerülünk a hatmilliárd kivételezettjeinek vékony kasztjába. Az áttörés azt jelenti, hogy vasárnap nyugodtan elmehetünk misére, hogy nincs akadálya a bázisközösséghez tartozásnak, hogy fegyveres helyett polgári szolgálatot választhatunk. Mi kívánni valónk marad még?

Szolzsenyicin Rákostyál című regényében két elvtárs beszélget, mindkettő személyesen megtapasztalta a Gulagokat. Az idősebb azt mondja a fiatalabbnak: "Elvtárs, szenvedései nem szabad, hogy félrevezessék! A történelem egyszer s mindenkorra elvetette a kapitalizmust". Ha az elvtársnak igaza volna, akkor olyan helyzetbe jutottunk volna az áttöréssel, amelyben emberi jövő nem létezik.

Az utolsó évtizedben a németnyelvű evangélikus teológiában ismertté vált egy név: Ulrich Duchrow, aki a közgazdaság területén végez tudományos tevékenységet. A Bokorban több művét olvastuk, sőt fordítottuk is. Egyik munkájában megrajzolja egy pezsgőspohár képét, amelynek legfelsőbb, széles ötöd része az emberiség azon 20 százalékát ábrázolja, amely a megtermelt összes javak 83 százalékát fogyasztja el. Ezért a pohár fenn a legszélesebb. A kép négy alsó ötöde mutatja a pohár egyre vékonyodó talpát. A pohár nyakánál találjuk az emberiség második ötödét, amely a javak 11 százalékát fogyasztja el. A további három ötöd, tehát az emberiség 60 százaléka számára a fogyasztható javak 6 százaléka marad.

Duchrow Arisztotelészt idézve megállapítja, hogy kétfajta gazdaság létezik: az egyik a szükségleteket elégíti ki, a másik a pénzt szaporítja. A szabad piacgazdaság a második fajtahoz tartozik, amelynek tövényszerűsége és következménye, hogy egyesek egyre gazdagabbak lesznek, és ennek megfelelően a társadalom egyre nagyobb rétegei elszegényednek. Duchrow még hozzáteszi, hogy ábráját, azaz a pezsgőspoharat, minden ötödben újra kell rajzolni. A valóságot a legfelsőbb ötödben belül is egy pezsgőspohár fejezi ki, mivel a nagyvárosok körüli nyomorövezet

nem csak a harmadik, hanem az első világban is, annak legjellegzetesebb országaiban, pl. Frankfurt am Main körül is megtalálható.

Budapesten egy nemzetközi konferencián, amit a Bokor rendezett, egy német résztvevő mondta nekünk, hogy országa a harmadik világot évi 6 milliárd Márkával segíti, és ugyanez a harmadik világ évi 8 milliárd Márka kamatot fizet országának. Duchrow véleménye szerint adósságelengedés nélkül a harmadik világ mindörökre, tehát az atomhalálig, esetleg az ökológiai katasztrófaig nyomorba taszított marad. Otthon egyrészt azt mondják, hogy Magyarország esetében az adósságelengedés veszélyeztetné jövőbeli esélyeinket a piacgazdaságban; másrészt a gazdaságtan professzorai azt mondják, hogy ezek a jövőbeli esélyek egyelőre csak különféle pártok programbeszédéiben találhatók, míg viszont a pezsgőspohár körvonalainak kialakulása a magyar társadalomban egyre inkább látható...; hozzátehetem: véleményem szerint.

Az eltelt fél óra után hallgatóim közül bárki felteheti magában a kérdést: miről akar meggyőzni bennünket ez az előadás? Szeretnék szerényebb lenni: szavaimat vegyék meghívásnak egy közös gondolkodásra lehetőségeinkről. Lehetőségeinkről a magyar valóságból vett példák alapján, amiről még mondanom kell valamit.

Az a törés '45-ben olyan törés volt, amelynek súlya - visszatekintve, és minden hazugsága és embertelensége ellenére - azért mégsem érte el a tatárjárás, török hódítás és Trianon tragédiáinak nagyságát. '56 felkelése tragikomédiája mellett olyan örökséget nyújtott a magyar társadalomnak, amiről egyébként a magyar jelenben egy szót sem hallani, még az államférfiak legszebb ünnepi beszédeiben sem. Ez az örökség így hangzik - most talán újra hallhatják a forradalom legfontosabb szövegeit -

a/ semlegesek akarunk lenni; azaz sem Varsóhoz, sem a NATO-hoz nem akarunk tartozni.

b/ földet és gyárat nem adunk vissza.

Az 1956. november 4-i szovjet invázió után Kádár elvtárs is úgy mutatkozott be, mint a forradalmi munkás- és parasztkormány elnöke. A mai magyar politika sem vesz tudomást - legyen bármelyik párt a kormányzatban vagy az ellenzékben - 1956 forradalmának fenti tartalmairól. Közismert, hogy politikánk minden lehetségeset megtesz a földek és gyárak magánosításáért, és hogy a lehető legrövidebb időn belül bekerülünk a NATO-ba.

III. Egy másik történet

FÉL ÉVSZÁZAD JÉZUSI, POLGÁRI TÖRTÉNETE
Minden társadalomnak van politikai története. Ebben mindig az történik, amit a tényleges erőviszonyok lehetővé tesznek. Lehetne azonban minden

társadalomnak egy másik története is. Legalábbis emberi természetünk révén képességet és ezáltal lehetőséget kaptunk hozzá. Ezt a másik történetet sajnos nem nevezhetem egyháztörténetnek, mivel az egyháztörténet a 4. század óta, sajnos, azonossá vált a társadalom fentnevezett politikai történetével. Beszélhetnék vagy jézusi, vagy általánosítva: polgári történetről, mert ennek a másik politikának az elvei egyrészt a jézusi örökségnek következményei, másrészt következnek emberi természetünkből, lelkiismeretünkből. Ezt a történetet azért nevezem jézusinak, mert a Hegyibeszédet akarja életre kelteni, és polgárinak meg azért, mert minden hatóság elhatárolja magát tőle.

Épp a mostani találkozásunk alkalmával megjelent munkámban, azaz Ratzinger bíborshoz írt nagypénteki levelemben olvashatnak arról, hogy fiataloknak egy kis csapata - azzal a szándékkal, hogy Jézus tanítványává legyenek - hogyan kísérelte meg kialakítani ezt a jézusi történetet '45-től kezdve. Néhány személyt többé-kevésbé megragadtunk történetünkkel. Holnap de. 11 órakor a magyar művelődési miniszter át fogja adni nekem a Pro humanitate et libertate megtisztelő címet. Az egyházi hierarchia részéről azonban az ugyanezen történetért adott büntetés 15 év után még mindig teljes érvényben van.

Az elmúlt fél évszázad folyamán a későbbi Bokor bázismozgalom tagjai számára ez a jézusi, vagy polgári történet viszonylag egyszerű volt. Újra felfedeztük a jézusi tanítást. Tömondatokban: a szeretet világából érkezett hozzánk. Nem volt sem pap, sem laikus; mert nem ismert ilyen kategóriákat. Foglalkozása szerint korábban ács volt, és később vándortanító, fizetés nélkül. Tanítványokat keresett, hogy emberhalászokká nevelje őket. Azt tartotta, a tanítvány olyan lény, akinek a feladata, hogy másokat, minden embert tanítvánnyá neveljen. "Tegyetek tanítvánnyá minden nemzetet!" - olvassuk a Máté evangélium befejezésében.

Mit prédikált ez a tanító? Mit kellett a tanítványoknak megtanulniuk? Csupán annak ellentét, amit az egész világ magától értetődőnek tart. Mit tart ilyennek?

a/ Légy nagyobb, gazdagabb, hatalmasabb a többiekénél.
b/ Törekedj kiváltságokra. Minden lehetséges módon. Karddal és erőszakkal.

Ezeknek a magától értetődőségeknek a következményeiből áll a politikai történelem. És ebben van otthon a vallásoknak szinte minden fajtája; valóban otthon van szétszakíthatatlan szövetségük következtében, ami újra és újra összefűzi a trónt és az oltárt.

Felfedezve az evangéliumot azt gondoltuk, hogy mi ezt a feje tetejére állított világot - ahol minden, ami embertelen, magától értetődő, és ezt gyakran még a vallás is megáldja - legalább saját magunkban talpára kell állítanunk. Azt gondoltuk, csak ennyi a mi munkánk. Nem léptünk be a pártba. Megtagadtuk az

együttműködést a titkosrendőrökkel. Ezért a társadalomban nem váltunk nagygyá és gazdaggá, hanem kicsik és szegények lettünk. Nem akartuk letenni a katonai esküt, és ellenségeinket sem megsemmisíteni, mert nem akartunk ellenséget ismerni, mivel számunkra minden ember felebarátunk volt. Persze ilyen jellegű bolondságaink miatt nem csak az állam, hanem szövetséges társának, az egyháznak is ellenségeivé váltunk. Egyházi elfogadottságunkért tehetjük, amit akartunk: mégsem sikerült elkerülnünk, hogy eretnekeknek, szektásoknak bélyegezzenek bennünket. Az államtól nem vártunk mást, mint amit kaptunk. Jézus tanítványa csak kicsi, szegény és üldözött lehet. Azok üldözik, akik Isten áldását a társadalmi nagyságban, a gazdagságban és hatalomban akarják felfedezni. Ezzel szemben mi azt fedeztük fel, hogy Isten a szegényeknek fogta pártját, és nem is uralkodik. Ezért könyörgéseinket már nem zárhatják az "él és uralkodik" szavak, hanem csak ezek: "aki Fiával él és szolgálva szeret a Szentlélekkel egységben mindörökké".

Azt gondoltuk, hogy a Föld tulajdonosa csak az Isten lehet, mi csak intézői lehetünk, akiknek a javak megosztása a feladatuk. Megállapítottuk, hogy peremre szorított helyzetünkben még mindig a hatmilliárd kivételezettjei közé tartozunk, tehát szerény anyagi lehetőségeinkből folyamatosan támogattuk az indiai éhezöket. Rövid mondatokban ez a múltunk, amit tizenegy évvel ezelőtt kevésbé rövid mondatokkal levelemben elmeséltem Ratzinger bíborosnak.

JÉZUSI JÖVŐ?

És most kilátásokat akarunk magunk számára, kilátásokat a társadalom és egyház számára, kilátásokat általában az ember számára.

A problémákat meg kell oldani. Aki azt akarja, hogy Jézus tanítványának nevezzék, aki erre a névre méltó akar lenni, annak meg kell találnia a probléma megoldásának útját, végig kell járnia a megoldás útját. Mi a probléma? A vevés, mint pl. a honfoglalás. Mi a probléma megoldása? Az adás: a földet adás, és ennek az adásnak összes többi formája. Adás nélkül nincs megoldás. Az adás útján minden probléma megoldása lehetséges. Szólnak érvek is e nyers kijelentések mellett? Megkísérlek hozni néhányat.

1. Istennek lennie kell; értelmesnek és jóakarátúnak kell lennie; következképp csak olyan világot teremt, amelyben a problémák megoldhatók. Bolygónkon az élet lehetséges, mivel kielégítő mértékben rendelkezésünkre áll minden, amit szükségleteink megkívánnak.

2. Különböztetnünk kell szükségletek és igények között. A szükséglet a javak bizonyos és meghatározható mennyiségét kívánja meg. Ezt a mennyiséget a matematikai összeadás és osztás műveleteivel határozzuk meg. Az ember összeadja bolygónk összes javait, és az összeget elosztja lakóinak

számával. A szükséglet ennél fogva mindig véges. Az igény ezzel szemben végtelen, mivel nem törődik bolygónk lakóinak számával; az igény egoisztikus. Az igények útján nincs megoldása a problémáknak. Ellenkezőleg: az igények okozzák a problémát, mivel a vevés különböző fajtái az igényekből keletkeznek.

3. A megoldási terv neve: CSALÁDMODELL. Családon belül mindig vannak megoldások, amíg az anyai szív áll a kormánynál. Ha pl. a családnak kilenc tagja van, és csak egy őszibarackkal rendelkeznek, ez az anyák számára nem jelent problémát: meg fogják találni az egyetlen őszibarack kilenc részre osztásának módját.

4. Aki e probléma megoldása nélkül akar a mennyországba jutni, nem jézusi módon gondolkodik, mivel Tanítónk a világ kezdete óta készített Országot csak azoknak adja, akik mindenkinek, tehát a hatmilliárdnak minden szükségleti gondját magukra vették, amint ezt remélhetőleg a Máté Evangélium 25. fejezetéből mindnyájan jól ismerjük. A jézusi program több, és kissé más, mint valami gazdasági tényezőktől mentes lelkiség. Alapjában véve ez a program megoldása az összes létező emberi problémának. Ez a program érvénytelenít minden lelkiséget, amely az istennektetsés útját e probléma megoldása nélkül akarja keresni; sőt elveti azokat, mint a lelkiség hamis útjait. Adás nélkül nincs istennektetsés.

5. Istennek és Jézusnak nincs szüksége azokra, akik e probléma megoldását nem hajlandók magukra vállalni. Istentől kapott értelmünk egyértelművé teszi számunkra, hogy az egész emberiség, sőt bolygónkon maga az egész élet tönkre megy, ha ezt a problémát nem oldjuk meg. Istentől adott lelkiismeretünk nem enged nyugalmat nekünk, ha nem dolgozunk e probléma megoldásán. Az emberi méltóság sem engedi, hogy vakok maradjunk, vagy vakokká váljunk. Ahogy a keresztény filozófia, teológia és lelkiség történelmünk folyamán a hatalom és kiváltságok foglyává, és így Isten és Jézus számára használhatatlanná vált, Isten Lelke külső erők, a racionalizmus és a felvilágosodás segítségével buzdított bennünket, hogy térjünk vissza a természethez és a lelkiismerethez. A francia forradalom eszményeiben újra szóhoz jutottak az evangélium eszményei: hivatásunk arra szól, hogy építsük fel a szabadság, egyenlőség és testvériség társadalmát.

6. Karl Marx a problémát meg akarta oldani. Mivel nem reménykedett az önkéntes adásban és osztozásban, ő is a történelem megszokott útját választotta, azaz a vevés útját. Úgy látszik minden mellett szól, hogy az adás útját vevéssel nem lehet felépíteni. Legalábbis a ténylegesen létezett szocializmus összes népei a vevés sztálini útját elutasították. A folytatás a nagy orosz kísérlet bukása után visszafordulhat a múltba: a kapitalizmus irányába, amelyről úgy látszik, hogy a történelem egyszer s mindenkorra elvetette. De

mutathat egy soha nem látott jövőbe is: az önkéntes adás irányába.

7. Mintegy 25 évvel ezelőtt alapvető munkámban (Keressétek az Isten Országát!) az evangélium jegyében álmództam erről a folytatásról. Engedjék meg, hogy ebből néhány mondatot előhozzak: "Az itéletabló kétségtelenné tette, hogy a szegényekkel önmagát azonosító Tulajdonos számot tart a maga tulajdonának gyümölcsére. Ily belátások általánosabbá válása messzemenően alakítaná a tulajdonformát. Egészen tudatosan beszélek tulajdonformáról és nem tulajdonjogról, mivel a "jog" kifejezésnek a szeretet fogalmán és világán belül nincsen értelme. Az adástörvényt valósító és történelmi nagyságrendűvé váló Isten népének el kell jutnia egy olyan 'közbirtokosság' felé, amely különbözik mind a magántulajdon, mind a köztulajdon történelmileg megismert formáitól. Különbözik, mert ezek a történelmi formák a 'jog', a 'vevés' és az 'ellenséget-ismerés' jegyében születtek meg. E közbirtokosság meghatározását történelmi tapasztalatok hiányában nem tudom megadni. Csak annyit lehet mondani róla, hogy nem a jog és vevés és ellenséget-ismerés jegyében fog megszületni, hanem a jézusi Utat-járás történelmi tapasztalatából."

REMÉNYEK ÉS METANOIA

"Metanoicite, azaz alakítsátok át gondolkodásotokat, higgyetek az örömhírben!" Valahogy így hangzott kétezer évvel ezelőtt Jézus alapszövege. Ez az átalakítás nem megy gyorsan. De azért megy, ha lassan is, ha az ígét meghallja valaki. '49-ben megértettük az ellenségszeretet parancsát, és 30 év múlva, '79-ben megjelent a Bokorban az első férfi, aki megtagadta az úgynevezett katonai szolgálatot. Az előbb felolvasott szöveg 25 éves, ezért remélem, hogy 5 éven belül a közbirtokosság irányában is fog történni valami közöttünk: gondolkodásunk átalakítása a magántulajdonról a köztulajdonra. Ha egyszer megértettem, hogy a javak tulajdonosa az Isten, ez a megértés belülről zsarnokoskodni kezd rajtam - a metanoia irányában.

Külső segítségeket is kaptunk. 1989-ben meglátogattak bennünket. Öt ember jött hozzánk Amerikából. Az Eberhard Arnold-féle emberek, akik a 20-as években Németországban elkezdtek a közös tulajdon életét, majd a 30-as években a Hutteri Testvérekhez csatlakoztak. Felfedezhettük, hogy az utóbbiak a 16. századtól a közös tulajdon ezen formájában élnek, és mártírjaik száma majdnem eléri a 2000-et. Maga Jakob Hutter 1553-ban Innsbruckban a katedrális előtt máglyán halt meg. Ők ötven elmesélték nekünk, hogy a burgenlandi Pinkafelden barátaik vannak, akik szintén a közös tulajdon életét élik. Mi is

meglátogattuk őket, és ők is eljöttek hozzánk. Aki nyitott szemmel megy az utcán, jeleket láthat, amelyek arról beszélnek, hogy a Szentlélek nem csak egyszer, és nem csak Jeruzsálemben áradt ki, és hogy a köztulajdon nem ért véget az első keresztyének életével és Jeruzsálemmel 2 000 évvel ezelőtt. A Bokor bázisközösség is megtette a maga első lépéseit: 2 évvel ezelőtt a Balaton-felvidéken megvásároltunk egy 25 hektáros területet, hogy ott a köztulajdon életformájában lehessen élnünk. Csak ennyi történt, és nem több.

Hosszú előadásom utolsó kérdése: mi biztosíthatná, hogy nálunk, és másutt és mindenhol, legalább annyi, és még több történhessék, mint nálunk? A megfelelő válasz egy másik előadást igényelne. A rövid válasz azonban ez esetben csupán egy szó: bázisközösség. Több, mint fél évszázad személyes tapasztalatai alapján búcsúzásul szeretnék mondani Önöknek valamit erről a kifejezésről. Mi a bázisközösség? Néhány barát rendszeres találkozója, akik lakásukban körülülnek egy asztalt. Közösen gondolkodnak arról, mit jelent Isten álma az Országról, s ez mit kíván tőlünk. Gondolkodás, amely mindent tekintetbe akar venni, és nem ismer más végső tekintélyt, mint értelmünket és lelkiismeretünket. Közös imádkozás azért, hogy akarjuk mosni egymás lábát, és legfőbb törekvésünk az legyen, hogy keressük az Isten Országát, Istenünknek és Jézusának tetszését. Mindezt barátokkal együtt kell tennünk, akiknek kiválasztásánál csak egyetlen egy kritériummal akarunk rendelkezni: keresi-e az igazságot, vagy életével más célt és értéket szolgál?

(Fordította: Hampel Károly)

GROMON ANDRÁS

A SZABAD JÉZUS NEGATÍV KÉPEK/PÉLDÁK – POZITÍV MONDANIVALÓ

Enyhén szólva meghökkentő, hogy Jézus viszonylag gyakran szemlélteti pozitív mondanivalóját negatív, sőt kifejezetten erőszakos képekkel/példákkal. Az alábbiakban ezeket az eseteket vesszük szemügyre („a teljesség igénye nélkül”). Mivel semmilyen logikai összefüggés nincs az egyes esetek között, az egyszerűség kedvéért a finomabb képektől/példáktól haladunk a durvábbak felé.

Egyszer Jézus felszólított valakit, hogy kövesse őt, ám az illető ezt mondta: „Uram, engedd meg, hogy előbb elmenjek, és eltemessem apámat!” Ő azonban azt felelte neki: **„Hagyd a halottakra, hogy eltemessék halottaikat! Te pedig menj el, és hirdesd mindenütt Isten országát”** (Lk 9,60)!

Irreális az a szokványos feltételezés, hogy az illető apja holtan feküdt, és Jézus nem engedte meg neki, hogy megvárja a temetést. Sokkal inkább az áll a háttérben, hogy ez a tanítványjelölt meg akarta várni apja – ki tudja, mikor – bekövetkező halálát, hogy ne maradjon majd le az örökségről... Persze Jézus válasza így is igen kemény, de pozitív üzenete világos (talán még akkor is, ha feltételezzük, hogy második mondata nem ekkor hangzott el, hiszen nyilvánvaló, hogy követését akarja ismételten nyomatékozni): „Csak a *szellemileg halottak* [= a szeretet ügye szempontjából halottak] számára fontos *az örökség*, csak ők *várakoznak* arra, hogy hozzájussanak, ezt hagyd meg nekik! Te ne késlekedj, hanem menj, és hirdesd az [igazi] életet!”

Az értetlenséggel fogadott jézusi mondasók között előkelő helyen áll a következő: **„Ha csapdába ejt a lábad, vágd le! Jobb neked sántítva életben maradni, mint ha mindkét lábad birtokában a holtak gödrébe vetnek”** (Mk 9,45).

Brutális öncsonkítás! – gondolják sokan, pedig szó sincs róla. A kép tömör és iróniával fűszerezett („mindkét lábad birtokában a holtak gödrébe...”), háttere pedig az, hogy a korabeli felfogás szerint ha a róka csapdába esik, inkább lerágja beszorult mancsát, semmint hogy bevárja a vadászt, és az agyonverje. Azaz egy tagot feláldozni az életért: okossággal párosult élni akarás. A mondanivaló tehát: *Ahogy* viselkedned kell, ha a lábad csapdába esik, *úgy* viselkedj, ha...!

Ez az általános életbölcseesség persze csak azáltal válik jézusi útmutatássá, hogy szerinte Isten országa az a legfőbb jó, aminek a kedvéért az embernek még „a lábát is le kell vágnia”, vagyis *ezért* érdemes, ill. „kell” is minden egyebet föláldoznia (vö. Mt 13,44-46, ill. Mk 8,34).

Jézus útmutatásából azonban az is következik, hogy – képletesen szólva – értelmetlen lenne szükség nélkül levágni a lábunkat az életben maradás érdekében. Magyarán: Értelmetlen az élet javait *önmagukban véve* megvetni, vagy *szükség híján* lemondani róluk. Vidáman enni-inni, hitelesen jézusi magatartás (vö. pl. Mk 2,19); ha azonban vannak éhezők, *akkor* meg kell osztanunk kenyerünket (vö. Mk 6,36-44; 8,14.16-21). Családban élni természetes és jó; ha azonban a családi kötelékek az Isten országa melletti elkötelezettség akadályává válnak, *akkor* el kell szakítanunk őket (vö. Mk 3,31-35).

Ezt a jézusi mondatot sajnos már Márk „megszaporította” (9,43-44.46-48) a kéz levágásának és a szem kivágásának *értelmetlen* és fölösleges példájával – s ezzel eleve megakadályozta, hogy helyesen lehessen érteni a láb levágásának képét –, ráadásul úgy, hogy a jézusi mondas *értelmének ellentmondó* saját értelmezését belevitte magába a képbe: az életben maradásból, ill. meghalásból „Isten országába bemenés”, ill. „gehennába kerülés” lett.